

СТАНОВИЩЕ

на доц. д-р Десислава Иванова Ванкова, д.м.н.,
Медицински университет-Варна

За дисертационния труд на **Мирела Руменова Странджева**, за присъждане на образователна и научна степен „Доктор”

Тема: „Здравни и психосоциални вреди на употребата на алкохол от други лица върху младите хора в България“

Научен ръководител: доц. д-р Галя Цолова, дм

Със заповед № РД-22/ 15.01.2024 г. на Директора на Националния център по обществено здраве и анализи (НЦОЗА) съм определена за член на Научното жури за провеждане на защита на дисертационния труд на:

Мирела Руменова Странджева, докторант на самостоятелна подготовка към НЦОЗА, София, професионално направление 7.1. Медицина, научна специалност „Социална медицина и здравен мениджмънт“.

С Протокол №1 от заседание на научното жури, проведено на 18.01.2024 г., съм определена да представя становище.

Становището е изготвено след анализ на представената документация от кандидата в съответствие с изискванията и критериите на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и съгласно чл.72, ал.1 от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в НЦОЗА.

Актуалност и значимост на темата на дисертационния труд

Поведенческите детерминанти на здравето, каквато е употребата на алкохол, са най-чувствителни за промяна при успешни обществено-здравни интервенции. В този смисъл, изследванията в областта на (зло)употребата на алкохол, нейната динамика и регионални специфики, са винаги актуални и особено значими, когато генерират доказателства на здравно-политическо ниво. Точно такова задълбочено и изчерпателно изследване е представеният дисертационен труд на докторант Мирела Руменова Странджева.

Според Световната здравна организация (СЗО) няма здравословни количества на допустима алкохолна употреба. Както е посочено и в дисертацията, в последния доклад на СЗО за алкохола и здравето (2018 г.) консумацията на алкохол е посочена като причина за смъртта на 3 милиона души (5.3% от всички умирания) през 2016 г. в глобален мащаб. За България, данните от НСИ показват, че над 65% от населението консумира алкохол и този дял се повишава. Посочените факти, както и свързаността с висок риск за развитие на социално-значими заболявания и с увреждания на репродуктивната система, прави темата на дисертацията изключително актуална и социално значима в национален контекст.

Официалните статистически данни обаче подценяват допълнителните ефекти на алкохола, включващи разнопосочни и дори отложени във времето въздействия върху лицата, които се намират в обкръжението на употребяващия алкохол. Във фокуса на дисертационния труд е една неизследвана до сега у нас страна на консумацията на алкохол, а именно значението на вредите (хронични заболявания и остри инциденти/наранявания, остри/интензивни и персистиращи/хронични социални проблеми) спрямо младото население в България от употребата на алкохол от други лица. Темата на дисертацията е

много интересна и актуална, изследването е задълбочено и всеобхватно, като опитът на дисертанта в международни проекти, посочени в библиографията, също е допринесъл за това.

Характеристики на дисертационния труд

Дисертационният труд е в обем от 187 стандартни страници. Разработката е онагледена с 44 таблици, 30 фигури и 2 приложения.

Посочено е, че Библиографията включва 79 литературни източници, на кирилица и на латиница. Във връзка с дисертационния труд са представени 5 публикации в български списания и сборници, като във всички докторантката е първи автор.

Дисертационният труд е с класическа структура. Постигнат е баланс между всеобхватен литературен обзор, ясно формулирани цел, задачи; посочени материал и методи, представяне на проучванията с резултати и анализ, приноси и насоки. Основните научни хипотези са конкретно изложени. Статистическите методи са представени и приложени компетентно, като данните са анализирани с IBM SPSS за Windows.

Направеният литературен обзор обхваща исторически, културни, епидемиологични данни за употребата на алкохол. Прави се обзор, дефиниране и концептуализиране на видовете влияния/вреди чрез основни взаимодействия на консумацията на алкохол със социума (семейство, приятели, колеги, домакинство, непознати). Последиците от алкохолната консумация включват социални, финансови и семейни вреди, физическо и вербално насилие, включително и последствия от шофиране в нетрезво състояние.

Като цяло е извършен изчерпателен обзор и анализ на наличната научна информация в световен мащаб по отношение на глобалната тежест от употреба на алкохол и вредите за индивида и обществото, което е довело до обосновано формулиране на целта и очертаване на методологичната рамка.

Целта на настоящия дисертационен труд е да се проучи разпространението на здравните и психосоциални вреди от алкохолната консумация на други лица сред младото население, с оглед разработване на насоки за превенция на злоупотребата с алкохол. В изпълнение на произтичащите от целта пет задачи първоначално е анализирано разпространението на употребата на алкохол сред възрастното население в България, като са проучени негативните последици от консумацията на алкохол върху общественото здраве.

Методологията на проучването е добре описана. За изпълнението на целта са анализирани вторични и първични данни. Проучването използва данни с отворен достъп от Националното проучване на факторите на риска за здравето в България сред възрастното население над 20 години през 2020 г. (стандартизирано индивидуално интервю, извадка от 3182 лица, в шест възрастови групи). Приложен е и анкетен метод (уеб-базиран въпросник) сред студенти в страната, включващ адаптирани раздели от утвърдения въпросник от Протокола на WHO/ThaiHealth Project "The Harm to Others from Drinking" („Вредите от пиенето на други лица“). Въпросникът е представен в Приложение 1 на дисертацията (четири раздела и един последен въпрос за персонална консумация на алкохол, извадка от 405 студенти). Счита се за слабост липсата на информация как точно е набрана извадката от 405 участника (как са достъпени имейлите, които са лични данни и защо точно такъв размер на извадката).

Резултатите са представени компетентно в две части спрямо данните от двете проучвания. Направени са интересни анализи, които са онагледени подходящо.

Изводите и препоръките също са формулирани ясно и обобщават резултатите от двете проучвания. Основни изводи от собственото анкетно проучване потвърждават тези от представителното национално проучване. В контекста на липсващи подобни

изследвания, анализите на интересните данни от различните категории вреди са с висока социална значимост. Доказателствата за широко разпространената употребата на алкохол сред изследваните студенти (84.3% от извадката), надвишаваща с 20% данните от национални и международни проучвания, са сигнал за спешна нужда от обществена реакция.

Приноси на дисертационния труд

Проучването предоставя данни за преживяването на вредите от пиенето на алкохол на други лица сред изследвани студенти, като се акцентира не само върху разпространението на вредите, но и върху тяхната тежест, което подчертава социалната и политическа отговорност, свързана с превенцията и адекватния отговор от страна на формиращите регионалните политики. Приемам формулираните от докторанта приноси и считам, че проучването има иновативен характер по своята тематика и изследователски обхват. За пръв път в България е разработен методологичен инструмент за изследване на вредите от употребата на алкохол върху други лица.

Представеният анализ на вторични данни, както и собственото проучване биха могли да са отправна точка за здравно-политически промени, свързани с намаляване на вредите от употребата на алкохол върху други лица.

Представеният **автореферат** отговаря на изискванията.

Заключение

В представения дисертационен труд се изследват за първи път у нас здравните и психосоциални вреди на употребата на алкохол от други лица върху младите хора в България. Препоръките към дисертанта са главно в посока бъдещо публикуване на данните в индексирани и реферирани списания в световноизвестни бази данни, за по-голяма видимост на постигнатите значими резултати.

Дисертационният труд на тема „**Здравни и психосоциални вреди на употребата на алкохол от други лица върху младите хора в България**“ на **Мирела Странджева** отговаря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в НЦОЗА. Трудът покрива и единните минимални изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“, поради което давам своето **положително становище** и предлагам на уважаемите членове на Научното жури да гласуват положително за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ на **Мирела Руменова Странджева** в професионално направление: 7.1. Медицина, научна специалност „Социална медицина и здравен мениджмънт“.

7. февруари 2024 г.

гр. Варна

Изготвил становището:

Доц. д-р Д. Ванкова, дмн